

Oportunități și restricții ale dezvoltării rurale într-un areal dat.

Notă de cercetare

Elena Carmen Bucur*

Filon Toderoiu**

Institutul de Economie Agrară al Academiei Române, București

Abstract: *The measures for regional and local development are increasingly significant roles, more than the beginning with the 1990s, by the transformation processes of the system had earned more urban area than rural space. Only in the course of accession to the EU, the issue of rural area won the attention of decision-makers. Simultaneously with these adjustment processes have also occurred the problem of global sustainable development, which are specific characteristics, at the local, community and individual level. Although the methodological speaking, addressing the issue of sustainable local development has no equivalent scientific degree of refining surveys very recent, the immediately interest to Romania is, on the one hand, the complete diagnosis of the complex dimensions of sustainable rural development, and on the other hand, the identification of the priority directions of corrective action of the economic and social disparities, existing within and between rural and urban areas. In this respect, this approach proposes, on the basis of adequate methodological justification, to identify opportunities and constraints of rural development in a rural area, consisting of four municipalities of the Argeș county, from a many criteria perspective (demography, sources of income, agricultural land use, etc.), in order to formulate the feasible alternatives for sustainable local development.*

Keywords: rural area; development; opportunities; constraints.

Cuvinte-cheie: spațiul rural; dezvoltare; oportunități; restricții.

Introducere

Situat în jumătatea sudică a țării, în bazinul superior al râului cu aceeași denumire, județul Argeș cuprinde în limitele sale un număr de trei municipii, trei orașe, 93 comune și aproape 600 de sate. Un areal din județul Argeș, în care în ultimii 15 ani s-au produs transformări economico-sociale radicale, nu atât prin întinderea cât prin profunzimea lor, este zona Muscelului, în

centrul căreia se situează municipiul Câmpulung Muscel, ca centru economic cu trăsături de polarizator pentru cvasitotalitatea comunelor din proximitatea sa.

Polimorfismul economic și social imprimă zonei rurale adiacente municipiului Câmpulung Muscel un sistem propriu de evoluție și sisteme diferite de modernizare, de emancipare rurală. Tipul de evoluție a fost determinat în ultima decadă de situația economică dificilă dublată de o criză

* Institutul de Economie Agrară al Academiei Române, Calea 13 Septembrie 13, Sector 5, București. E-mail: elenacarmenbucur@yahoo.com.

** Institutul de Economie Agrară al Academiei Române, Calea 13 Septembrie 13, Sector 5, București. E-mail: filitod@yahoo.com.

prelungită a economiei rurale. Comunitățile rurale au încercat găsirea unor soluții proprii, a unor mijloace adecvate, specifice dezvoltării locale generatoare de reechilibrări și modernizare economico-socială.

Perspectiva teritorială este definită și de tipul de relații care funcționează, de natura relației între comunitățile rurale sau între ele și cele urbane. Derapajele economice urbane, scăderea puterii de absorbție economică și socială au modificat relațiile tradiționale urban – rural; relațiile de dominare economică, de polarizare socială au fost parțial transformate sau chiar înlocuite cu un alt tip de raporturi, adecvate noilor cerințe și mai ales noilor posibilități de exprimare economică urbană. Strategiile de adaptare ale comunităților rurale din județul Argeș s-au fundamentat empiric pe o tradițională potențialitate naturală și economică, promovând oportunitățile endogene cu vizibilitate socială.

Conținutul lor nu a afectat identitatea spațială a comunităților și indivizilor, pentru că ea nu reprezintă un anumit teritoriu, ea fiind concretizarea unei matrici multidimensionale de axe și interdependențe, în interiorul cărora comunitățile și indivizii sunt poziționați în multiple moduri contingente, complexe și contradictorii.

Stadiul cunoașterii

La nivel național, abordarea mediului rural din perspectiva cuantificării potențialului existent și a formulării unor alternative de dezvoltare durabilă a făcut obiectul multor studii și cercetări, venite atât din partea mediului academic, al cercetării, dar și al instituțiilor, mediului de afaceri și societății civile. La nivel local, respectiv al județului Argeș, diagnosticarea problemelor cu care se confruntă mediul rural a fost realizată mai degrabă în parte, în funcție de interesele economice din fiecare zonă și mai puțin privite în ansamblul lor, pentru a avea

o imagine globală a fenomenelor și proceselor cu care se confruntă aceste areale.

Demersul de față vine în prelungirea prin aprofundare a unor studii efectuate anterior în zona Muscel, privitoare la finanțele IMM (Ciotei, Toderoiu și Ștefănescu, 2002) și la climatul de afaceri (Ciotei, Ștefănescu și Ciobanu, 2003), în vederea identificării de oportunități de dezvoltare locală (zonală).

Metodologie utilizată

Din punct de vedere metodologic, demersul de față s-a bazat pe selectarea unui număr de patru comune ce gravitează în jurul municipiului Câmpulung Muscel, ca centru economic cu trăsături de polarizator pentru cvasitotalitatea comunelor din proximitatea sa.

Ansamblul celor patru comune s-a constituit într-o microzonă rurală pentru care s-a determinat un eșantion reprezentativ de subiecți, pentru aplicarea unui chestionar complex, vizând spectrul ocupațiilor și al surselor de venituri, tipuri de comportamente economice, valori morale și umane perene etc., din perspectiva identificării de oportunități pentru dezvoltarea locală durabilă. Informațiile obținute în urma aplicării chestionarelor au fost prelucrate utilizând metode statistice consacrate, analizând fiecare comună în parte și plasând-o, totodată, în ansamblul microzonei rurale.

Rezultate și discuții

Una dintre premisele esențiale ale acestui studiu constă în considerarea fiecărei localități rurale ca actor social al unui sistem spațial de dezvoltare cu funcții specifice și structuri viabile. Fiecare comunitate rurală poate să participe ca un actor activ la dezvoltarea întregului sistem, la funcționarea lui în condițiile impuse de

tipul endogen al dezvoltării. Penuria resurselor financiare, predominarea agriculturii de subsistență, dominanța economiei țărănești sunt adevărate obstacole pentru o dezvoltare normală pe care comunitățile rurale investigate vor să o parcurgă, dar ele pot fi depășite prin schimbarea modului de intervenție. Identificarea oportunităților de finitorii pentru comunitățile rurale, a capitalului uman și în mod deosebit a posibilităților antreprenoriale constituie unul dintre punctele principale ale analizei prezente.

Abordarea dezvoltării locale, a modernizării exploatațiilor rurale în scopul depășirii caracterului preponderant de subsistență/semisubsistență prin implicarea populațiilor locale și prin extrapolarea inițiativelor de la actorii rurali la nivel de comunitate poate să faciliteze procesul elaborării unor strategii corespunzătoare unor necesități reale, locale.

Modelul dezvoltării endogene este un model al echilibrului resurselor locale, al modului în care ele se combină și al gradului în care sunt exploatate în mod durabil. „Stilurile locale”, generate și dezvoltate pe baza combinărilor dintre resursele locale, și „constelațiile empirice”, formate din activitățile economice specifice, sunt determinative în procesul de formare și evoluție al sistemului comunitar.

Implicarea resurselor umane locale și potențarea rolului pe care-l au în revitalizarea comunităților constituie unul dintre factorii cheie ai dezvoltării locale permițând mutarea accentului asupra potențialului uman. Capacitatea resurselor umane de a induce elemente novatoare prin noi activități este relevantă de propria lor istorie și de mediul socio-economic specific comunităților din care fac parte, de realitatea imediată a spațiilor rurale.

Cel de al doilea palier al analizei este constituit de capacitatea unor comunități locale rurale de a polariza, în diverse moduri, activitatea unor arealele mai mult sau mai puțin extinse. Relațiile economice, sociale care funcționează în prezent între

localitățile rurale pot la un moment dat să contureze un sistem rural care are mai ales o viabilitate economică fundamentată pe tipuri diferite de transferuri economice, uneori specializate.

Existența firmelor cu specific agricol – de colectare, depozitare, prelucrare –, care asigură un segment al filierei agroalimentare inputurile agricole – fundamentează un potențial proces de integrare a mai multor comunități într-un sistem precar al comunităților rurale care au aceeași specificitate economică, aceeași valență economică.

Sistemul rural poate fi asigurat prin funcționalitatea relațiilor economice și ocupaționale stabilite între mai multe comunități. Dezvoltarea acestui tip de sistem se poate fundamenta pe dezvoltarea endogenă, bazată, în mod special, pe utilizarea capitalului uman și pe valorificarea oportunităților specifice.

Mașinismul și serviciile mecanice în microzona rurală analizată

Orice analiză privitoare la starea tehnico-economică a exploatațiilor (gospodăriilor) agricole individuale și a spațiului rural nu poate face abstracție de **gradul de înzestrare cu mașini, utilaje și instalații** al acestora. De exemplu, privită din perspectiva a 12 categorii de mașini și utilaje agricole (tractor, camion, plug, combină, semănătoare, cositoare, echipamente de stropit și prăfuit, echipament de muls, moară, utilaj de prelucrare a laptelui, presă de struguri și alte echipamente), gradul de deținere a acestora în **comuna Albești** se situează între minim 0% (cositoare și echipamente de muls) și 13% (pluguri).

Paradoxul acestei stări de lucruri constă tocmai în faptul că la două grupe de activități cu frecvență și întindere relativ mare în economia locală (cositul fânețelor și mulgerea vacilor) gradul de înzestrare tehnologică este nul, acestea desfășurându-se în continuare în condiții rudimentare. În

ordine descrescătoare a gradului de deținere de mașini și utilaje, după pluguri, urmează tractoarele (10,4%), echipamente de stropit (9,1%) și alte echipamente (7,8%). Prezența pe poziția a doua a înzestrării cu tractoare poate fi explicată prin dubla funcționalitate a acestora în zonele rurale colinare, adică atât pentru lucrări agricole cât, mai ales, pentru lucrări de căraușie specifice zonei agro-forestiere Albești.

Spre deosebire de comuna Albești, zestrea tehnică a exploatațiilor agricole din **Lerești** este mult mai puțin prezentă, gradul de dotare oscilând între 0% (6 din 12 poziții: plug, combină, semănătoare, cositoare, echipamente de mulș, utilaj de prelucrare a laptelui) și 5,8% (echipamente pentru stropit). Tractoarele și utilajele legate de cultura câmpului (primele șase poziții pe lista de mașini și utilaje investigată) sunt absente aproape total pentru că zestrea de teren arabil a comunei este foarte mică, pe de o parte, iar pe de altă parte, o mare pondere din terenul arabil disponibil este situat pe Valea Argeșelului, la peste cca 15-20 km depărtare de vatra satului (centrul comunei). Activități agricole cu oarecare semnificație pot fi considerate pomicultura și pajiștile naturale.

În comuna **Schitu Golești**, urmare a unor disponibilități funciare ceva mai mari pe cap de locuitor, paleta activităților agricole desfășurate pare să fie mai largă. În această comună, doar la patru poziții din cele 12 incluse în sondaj, gradul de deținere este nul (combine, echipament de stropit, echipament de mulș și alte echipamente). Pare relativ surprinzătoare lipsa echipamentelor de stropit, știut fiind că în comună sunt suprafețe însemnate plantate cu livezi de pomi fructiferi. Totodată, apare ca interesant faptul că gradul de deținere la pluguri este mai mare decât la tractoare, situație explicabilă prin aceea că de multe ori la lucrările de arătură sunt utilizate plugurile trase de animale.

Sărăcia tehnică a gospodăriilor agricole individuale din comuna **Valea Mare**

Pravăț este foarte pregnantă, relevant în acest sens fiind faptul că la nu mai puțin din opt din cele 12 poziții, gradul de dotare este nul. Situația că doar câte o gospodărie deține câte un tractor sau camion sau plug întărește concluzia conform căreia în comuna Valea Mare activitățile agricole sunt desfășurate în condiții tehnice rudimentare și neperformante.

Altfel exprimat, pe o scală de la 0 la 5 (5 – foarte ridicat, 4 – ridicat, 3 – mediu, 2 – scăzut, 1 – foarte scăzut, 0 – cel mai scăzut), celor 4 comune li se pot atribui următoarele valori scalare: **Albești – 3 puncte**, **Lerești – 1 punct**, **Schitu Golești – 2 puncte**, **Valea Mare – 0 puncte**).

Din punct de vedere al **utilizării serviciilor mecanice** – ca expresie parțială a gradului de modernitate a agriculturii practicate în zonă – este de remarcat că la cele 11 categorii de lucrări mecanice introduse în chestionar (arat, semănat, erbicidat, combatere boli și dăunători, prășit, recoltat, transport, presat struguri, prelucrarea laptelui, morărit, altele), proporția răspunsurilor corecte din totalul celor 281 de respondenți se situează între valoarea minimă de 73,7% (alte servicii mecanice) și 98,6% (arat, morărit).

Analiza cantitativă și calitativă a distribuției răspunsurilor corecte pe cele 11 categorii de servicii și cele patru comune, din perspectiva gradului de utilizare a serviciilor mecanice, permite desprinderea unor concluzii relevante privitoare la măsura în care gospodăriile individuale țărănești muscelene apelează la servicii agricole mecanice chiar în condițiile agriculturii la scară mică pe care o practică.

Sintetic, pe ansamblul celor patru comune, gradul de utilizare a serviciilor mecanice prezintă proporții situate între 1,1% (prelucrarea laptelui) și 36,5% (arături mecanice). Este de remarcat că doar la două categorii de servicii mecanice din chestionar proporția utilizării depășește 20% (transporturi – 22,5% și arături – 36,5%) (tabelul 1).

Tabel 1: Gradul de utilizare a serviciilor mecanice, total comune

	Da	%	Nu	%	Total	%
Arat	101	36,5	176	63,5	277	100
Semănat	52	19,0	222	81,0	274	100
Erbicidat	14	5,1	258	94,9	272	100
Combatere	17	6,2	259	93,8	276	100
Prășit	46	16,7	230	83,3	276	100
Recoltat	35	12,7	241	87,3	276	100
Transport	62	22,5	213	77,5	275	100
Presă struguri	7	2,5	268	97,5	275	100
Utilaj de prelucrare lapte	3	1,1	272	98,9	275	100
Morărit	36	13,0	241	87,0	277	100
Altele	8	3,9	199	96,1	207	100

Sursa: Calculații proprii pe baza chestionarului aplicat în 4 comune muscelene, 2004.

Este de subliniat că în zona celor patru comune muscelene impactul agriculturii practicate în condiții tehnologice moderne este foarte scăzut; pe de o parte această situație provine din zestrea tehnologică existentă foarte precară, iar pe de altă parte din forța economică redusă a gospodăriilor țărănești individuale pentru a apela la servicii mecanice moderne.

Ponderile celor patru comune în total eșantion, pe cele 11 categorii de servicii mecanice, sunt distribuite relativ concordant cu starea generală a lucrurilor din perspectiva înzestrării cu mijloace tehnice a gospodăriilor individuale și a gradului în care acestea apelează la servicii mecanice (tabelul 2).

Tabel 2: Ponderea comunelor în total eșantion în privința gradului de utilizare a serviciilor mecanice

	Albești (%)		Lerești (%)		Schitu Golești (%)		Valea Mare (%)		Total (%)	
	Da	Nu	Da	Nu	Da	Nu	Da	Nu	Da	Nu
Arat	26,7	28,4	18,8	26,1	40,6	21,6	13,9	23,9	100	100
Semănat	21,2	29,7	21,2	24,3	38,5	26,1	19,2	19,8	100	100
Erbicidat	50,0	27,1	21,4	24,0	28,6	28,7	0,0	20,2	100	100
Combatere	47,1	26,6	35,3	22,8	17,6	29,0	0,0	21,6	100	100
Prășit	39,1	25,7	23,9	23,5	26,1	28,7	10,9	22,2	100	100
Recoltat	34,3	27,0	20,0	24,1	25,7	28,6	20,0	20,3	100	100
Transport	37,1	25,4	24,2	23,5	27,4	28,6	11,3	22,5	100	100
Presă struguri	14,3	28,4	14,3	23,9	42,9	28,0	28,6	19,8	100	100
Utilaj de prelucrare lapte	33,3	27,9	0,0	23,9	33,3	27,9	33,3	20,2	100	100
Morărit	38,9	26,1	22,2	23,7	33,3	27,8	5,6	22,4	100	100
Altele	62,5	36,2	0,0	11,6	25,0	24,6	12,5	27,6	100	100

Sursa: Calculații proprii pe baza chestionarului aplicat în 4 comune muscelene, 2004.

Este de remarcat că în comuna Valea Mare-Pravăț se concentrează cele mai mici proporții de utilizare a serviciilor mecanice la opt din cele 11 categorii de servicii, în timp ce în comuna Albești tot la opt din cele 11 se concentrează cele mai ridicate proporții de utilizare a acestora.

Construcții productive în microzona rurală studiată

Având ca suport răspunsurile valide în proporție de 100% la patru din cele cinci categorii de construcții agricole productive (grajd, depozit, saivan, șopron), gradul de deținere în proprietate a acestora, pe ansamblul eșantionului, se situează între nivelul minim de 12,1% (staul pentru oi) și 76,2% (facilități de depozitare). Prin prisma ponderilor deținute de fiecare din cele patru comune în totalul eșantionului, la fiecare din cele cinci categorii de construcții agricole productive, se observă pe de o parte, plasarea comunei Valea Mare-Pravăț între comunele cu cele mai multe ponderi minime (trei din cinci), iar pe de altă parte, situarea comunei Albești cu cele mai multe ponderi maxime (patru din cinci). Rezultă, și după criteriul înzestrării cu construcții agricole productive, că gospodăriile țărănești din Valea Mare sunt foarte slab înzestrate, comparativ cu comuna Albești, în care la patru categorii de mijloace fixe, prezintă ponderi de peste 30%.

Pe suportul statistic al unor proporții foarte diferite ale răspunsurilor valide în totalul eșantionului (de la 12,5% în cazul saivanelor pentru oi până la 76,2% în cazul facilităților de depozitare), referitoare la vechimea medie a construcțiilor productive luate în considerație, rezultă că la nicio categorie de construcții productive în nicio comună din cele patru vechimea medie a construcțiilor nu este mai mică de 13,6 ani (pe ansamblul celor patru comune, vechimea medie situându-se între nivelul minim de 18,4 ani la alte construcții și 41,5 ani la grajduri).

Coroborând gradul scăzut de înzestrare cu construcții productive cu gradul ridicat de învechire al acestora se poate concluziona că disponibilitățile actuale ale gospodăriilor țărănești muscelene pentru asimilarea tehnologiilor zootehnice moderne sunt foarte scăzute dacă nu cvasiinexistente.

Comportamentul productiv

Dacă întrebările anterioare ale chestionarului au vizat analiza gradului de înzestrare cu mijloace tehnice și cu construcții agricole ale gospodăriilor rurale muscelene investigate, ca elemente esențiale ale configurării bazelor comportamentului productiv al gospodăriilor, un alt panel de întrebări se referă la identificarea și cuantificarea comportamentului productiv propriu-zis al menajelor rurale. În acest sens, se înscriu întrebări referitoare la produsele vegetale obținute și efectivele de animale deținute de cele 281 de gospodării incluse în eșantion.

Este de subliniat numărul scăzut și foarte scăzut de răspunsuri valide la cele opt culturi agricole incluse în eșantion (grâu, porumb, orz, cartofi, lucernă, trifoi, livezi, legume și altele), plaja de oscilație fiind de la 0,7% (orz) la 19,2% (cartofi). Numărul redus de răspunsuri valide privitoare la produsele vegetale obținute în gospodării poate fi explicat fie prin importanța practică nesemnificativă a culturilor de grâu, porumb și orz pentru zona colinară și de munte a celor patru comune, datorată condițiilor inadecvate de relief, fie reticentei repondenților legată de activități și produse care au contingență cu veniturile ce ar putea fi obținute, vizavi de care există circumspecție în mediul rural de a se răspunde. În schimb, referitor la deținerea de efective de animale, rata de răspunsuri valide înregistrează în general un nivel mult mai ridicat (de la 1,4% la alte specii de animale, până la 91,2% la efectivele de păsări). De această dată, rata superioară de răspuns poate fi explicată prin aceea că în

comunele investigate creșterea animalelor și păsărilor chiar reprezintă o activitate dacă nu la scară mare măcar cu frecvență ridicată în rândul gospodăriilor muscelene.

Ponderea foarte scăzută a răspunsurilor valide referitoare la suprafețele cultivate cu cele 8 culturi incluse în eșantion, îndeosebi la culturile specifice mai mult zonelor de câmpie (grâu, orz, porumb), ne pune în situația de a privi cu oarecare rezerve răspunsurile punctuale din cele patru comune, referitoare la o cultură sau alta, mai ales la cele care sunt nespecifice zonei.

Chiar și producțiile agricole obținute de la culturile mai sus menționate – foarte scăzute, ca nivel, din motive climatice și tehnologice – sunt destinate în proporții aproape exclusive autoconsumului și în prea mică măsură comercializării.

Relativ diferită se prezintă situația din perspectiva deținerii de efective de animale. Argumentul esențial constă în aceea că în zona celor patru comune muscelene sunt întrunite condiții agro-pedoclimatice favorabile creșterii animalelor – practică însă în condiții modeste de înzestrare și tehnolo-

gie specifice – chiar dacă aceasta nu are un pronunțat caracter comercial.

Comportamentul comercial

Chiar și în condițiile unui grad scăzut de repondabilitate validă a subiecților chestionați, înclinația gospodăriilor de a valorifica prin comercializare ceva din produsele vegetale obținute sau din efectivele de animale deținute este foarte redusă. Relevant este că forma cea mai frecventă utilizată pentru vânzarea produselor vegetale, a animalelor și a produselor animaliere este cea fără contract, practică pe piețele Câmpulungului, în târgurile comunale săptămânale sau ocazionale, sau chiar sub forma așa-numitului comerț de întâmpinare, adică pe marginea șoselelor. Răspunsurile la întrebarea referitoare la măsura în care subiecții chestionați vând produse în oraș vin să întărească concluziile anterioare privitoare la caracterul autoconsumatorist al gospodăriilor rurale muscelene (figura 1).

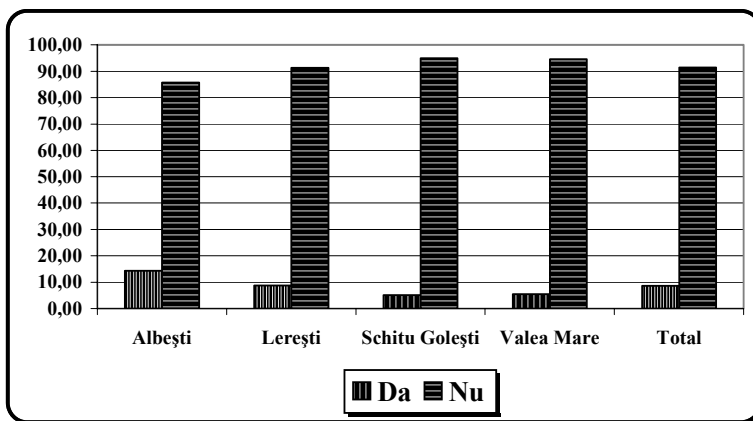

Figura 1: Vânzarea de produse în oraș

Sursa: Calculații proprii pe baza chestionarului aplicat în 4 comune muscelene, 2004.

Astfel, pe ansamblul comunelor, din totalul răspunsurilor valide (281), doar 8,5% dintre respondenți vând produse agri-

cole pe piețele urbane. În raport cu această medie, pe comune, măsura în care este practică vânzarea produselor în oraș

oscilează între 5,1% (Schitu Golești) și 14,3% (Albești). Referitor la cât de frecvent sunt vândute produsele agricole, este de observat că din totalul repondenților valizi (34), 38,2% vând o dată la câteva luni, 26,5% o dată pe săptămână, 23,5% vând o dată pe lună, 8,8% – bisăptămânal și doar cca 3% de mai multe ori pe săptămână.

Desigur, frecvența vânzărilor de produse este legată și de structura de culturi și de specii de animale deținute, ale căror cicluri de producție sunt foarte diferențiate. În cele patru comune spectrul frecvențelor vânzărilor pe piețele urbane se situează între 0% (la vânzări de mai multe ori pe

săptămână în comunele Albești, Schitu Golești și Valea Mare) și 50% (vânzări la câteva luni, în comuna Valea Mare-Pravăț). Ca regulă generală, vânzările la câteva luni dețin ponderile cele mai importante în fiecare din cele patru comune. Pe ansamblul eșantionului și a celor 5 frecvențe de vânzare (figura 2), comuna Albești deține o pondere de 32,4% (generată de ponderile ridicate ale vânzărilor o dată pe săptămână – 44,4%, respectiv la câteva luni – 38,5%), cea mai mică pondere revenind comunei Schitu Golești (17,6%), datorită faptului că la două din 5 frecvențe de vânzare are ponderi de 33,3% (o dată pe săptămână și de două ori pe săptămână).

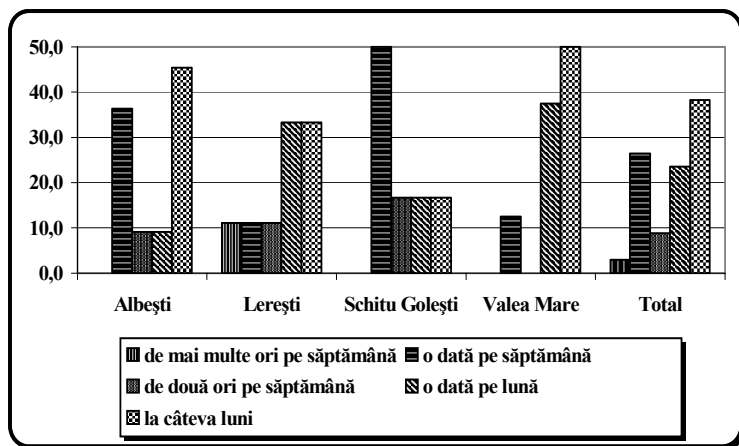

Figura 2: Frecvența vânzărilor la oraș pe comune

Sursa: Calculații proprii pe baza chestionarului aplicat în 4 comune muscelene, 2004.

Pe ansamblul celor 12 produse vândute pe piața urbană, pentru care intervalul de repondabilitate corectă variază între 3,2% (alte produse) și 91,5% (ouă), subiecții din cele patru comune investigate dețin ponderi ale vânzărilor pe piață situate între valoarea minimă de 0% (Comuna Lerești la alte produse) și valoare maximă de 66,7% (Valea Mare, la alte produse).

În comuna Albești se înregistrează 11 produse din 12 la care ponderea comunei în totalul eșantionului este de peste 25%. Cea

mai defavorabilă poziție o deține Valea Mare, în care doar un singur produs deține o pondere de peste 25% (alte produse). Comunele Schitu Golești și Lerești se situează în zona intermediară, cu câte 10, respectiv opt produse din 12, cu ponderi de peste 25%. Într-o ierarhizare ad-hoc rezultă că din totalul celor care vând în oraș cei mai mulți sunt în comuna Albești, urmați de Schitu Golești, Lerești și în final Valea Mare.

Forța de muncă

Alături de pământ și capital, activitățile agricole revendică și utilizarea **forței de muncă**. În general, în multe chestionare aplicate gospodăriilor populației, întrebările legate de măsura în care este utilizată forța de muncă străină de membrii familiei, precum și modalitățile de plată a acesteia, comportă un grad mai mic sau mai mare de sensibilitate, răspunsurile la aceste întrebări fiind nu de puține ori suficient de reticente. Pornind de la această premisă, chestionarul aplicat în cele patru comune muscelene a inclus și două întrebări legate de angajarea de forță de muncă și de modalitățile de plată a acesteia.

Ponderea răspunsurilor valide pe cele patru categorii de lucrători antrenați în gospodăriile țărănești (angajați muncitori sau schimb de forță de muncă, angajați permanenți, sezonieri, rude, alții), oscilează de la 3,6% la angajați permanenți și 100% la prima categorie.

Analitic, pe ansamblul eșantionului, 35,2% din repondenții valizi angajează muncitori sau schimb de forță de muncă, pondere situată între valorile minime de 27,5% (Lerești) și 48,1% (Albești)¹.

Cele patru tipuri de salarii practicate la patru categorii de angajări de forță de muncă, în cele 4 comune, alcătuiesc 16 frecvențe ale formelor de salarizare. Frecvența cea mai ridicată a formei de salarizare o deține salarizarea săptămânală, întâlnită în 14 din 16 situații. Următoarea formă de salarizare practică mai frecvent este salarizarea zilnică, regăsită în 10 din 16 situații, în timp ce celelalte două forme de salarizare (lunară și diferite combinații) este întâlnită în câte 9 din cele 16 situații.

Pe comune, frecvențele utilizării celor 4 forme de angajare și patru tipuri de salarizare, sunt distribuite relativ simetric, respectiv în 12 din 16 cazuri (Lerești și Schitu Golești) și 9 din 16 cazuri (Albești și Valea Mare). Rezultă că în comunele Schitu Golești și Lerești se practică un sistem de

salarizare mai flexibil, adică cu mai multe tipuri adecvate, probabil, unui evantai mai larg de activități.

Adâncirea întrebării referitoare la angajarea de forță de muncă extrafamilială în gospodăriile muscelene cu privire la sursa principală de găsire a lucrătorilor scoate în relief faptul că pe ansamblul celor patru comune, ordinea descrescătoare a recunoașterii sursei principale de găsire a muncitorilor este: alți consăteni (45,5%), rude (28,9%), prieteni/vecini (22,3%), alte surse (2,5%) și oficiul forțelor de muncă 0,8%.

Desigur, pare frapant faptul că gradul de apelare la oficiul forțelor de muncă este extrem de scăzut, deși, în zonă, rata disponibilizării de forță de muncă din unități economice importante este ridicată, alimentând potențial bazinul de racolare a acesteia dintre șomerii.

Servicii de consultanță

Agriculturile moderne, practicate în țările avansate economic, utilizează într-o largă măsură informațiile tehnice și economice furnizate de instituțiile specializate pe baza cercetărilor științifice și făcute accesibile producătorilor agricoli prin intermediul extensiei și a consultanței agricole. Altfel spus, consultanța agricolă constituie într-o agricultură modernă, o verigă indispensabilă a conceptului general de management al resurselor funciare, materiale și umane.

Dacă anterior, din analiza răspunsurilor la întrebarea referitoare la utilizarea de către gospodăriile țărănești a serviciilor mecanice, rezulta un grad foarte scăzut de apelare a acestora, este posibil ca această stare de lucruri să fie datorată, fie și în parte, nivelului relativ scăzut de cunoaștere și accesibilizare pentru subiecții chestionați a informațiilor aplicative privitoare la performanțele tehnice.

Tocmai pentru a răspunde acestei even-tualități, chestionarul a inclus o întrebare

referitoare la măsura în care gospodăriile muscelene au folosit, plătit sau intenționează să mai folosească servicii de consultanță agricolă.

Pe suportul statistic al unor proporții diferențiate ale răspunsurilor valide în totalul răspunsurilor pe întregul eșantion chestionat, la cele 6 categorii de servicii de consultanță (camera agricolă, inginer agronom, doctor veterinar, contabil, Agromec, firme private) – peste 99% la gradul de folosire a acestora, între 1,4% (plătit firme private) și 69,8% (consultanță plătită pentru doctor veterinar), și între 14,9% (intenție de folosire a consultanței firmelor private) și 73,7% (intenție de folosire a consultanței doctorului veterinar) – pot fi desprinse unele aspecte relevante privind modalitățile de apropiere a serviciilor de consultanță, pe cele patru comune, în raport cu media pe eșantion.

Astfel, gradul de folosire a diferitelor forme de consultanță, pe ansamblul eșantioanelor, cunoaște o amplitudine situată între nivelul minim de 1,4% (firmele private) și 70,0% (doctorul veterinar). În același timp, consultanța plătită înregistrează ponderi cuprinse între 63,6% (inginer agronom) și 100% (contabil, Agromec, firme private). În ceea ce privește intenția de utilizare a consultanței, aceasta înregistrează ponderi între 7,1% (firme private) și 84,1% (doctor veterinar). Relevant este că ponderea minimă aferentă intenției de utilizare a consultanței private este mai mare de 5,1 ori decât cea a folosirii efective a acesteia, iar raportul dintre ponderile maxime aferente intenției și folosirii doctorului veterinar este de numai 1,2, ceea ce semnifică o accentuare a cvasigenerală a intenției de utilizare a diferitelor forme de consultanță.

Comportament investițional

Din spectrul răspunsurilor valide referitoare la cele două forme esențiale de

investire – investiții proprii și împrumuturi – desfășurate pe cinci surse financiare (proprii, rude, alții, bancă, alte forme) și pe 10 direcții de investire (cumpărare de mașini și echipament agricol, cumpărare de pomi fructiferi, animale, pământ, construcții și clădiri productive, echipament de prelucrare, dezvoltare de afaceri non-agricole, construcția altei case, cumpărare mașină – camion și plată educație copii), s-au sintetizat frecvențele cazurilor în care o comună sau alta deține ponderea cea mai mare la cele două forme de investire și o sursă de finanțare esențială (fonduri proprii), desfășurate pe cele 10 direcții investiționale.

Astfel, comuna Albești prezintă șase poziții maxime din 10 la investiții proprii și fonduri proprii și trei poziții maxime la împrumuturi. Comuna Lerești deține patru poziții maxime la fonduri proprii, trei la investiții proprii și numai una la împrumuturi. Schitu Golești deține trei poziții maxime la fonduri proprii și câte două la investiții proprii și împrumuturi. Valea Mare deține trei poziții maxime la împrumuturi și doar o poziție la fonduri proprii.

Sintetic exprimat, comuna Albești întrunește 15 poziții maxime din totalul de 34 posibile pe eșantion, deținând rangul I în privința comportamentului investițional, comensurat prin gradul de utilizare a investițiilor proprii, împrumuturilor și a fondurilor proprii pentru investire. Cu rangul II se plasează Lerești (cu opt poziții maxime); pe locul III, Schitu Golești (șapte poziții maxime) și locul IV, Valea Mare, cu doar patru poziții din 34.

Între cele 5 surse de bani pentru investiții, creditul bancar deține un rol nesemnificativ. De ce este creditul bancar de importanță minoră se poate deduce din analiza răspunsurilor valide, referitoare la măsura în care în cele patru comune chestionate s-a apelat la această formă în ultimii 10 ani, precum și a motivațiilor care ar putea sta în spatele acestei reticente de contractare. Pe ansamblul eșantionului, doar 13,2% din

repondenții valizi au luat credite de la bancă, pe comune ponderile fiind între 6,5% (Albești) și 24,6% (Lerești).

Considerând că foarte important de știut este care sunt motivațiile pentru care nu s-au contractat credite bancare, de către 86,8% dintre respondenții valizi, chestio-

narul a inclus o întrebare privitoare la șase motive posibile ale necontractării de credite (neîncrederea în bănci, lipsa nevoii de credite, refuzul încercării, punerea de condiții, dobânda mare și formalitățile greoaie) (tabelul 3).

Tabel 3: Motivații necontractare credite bancare (%)

	Albești	Lerești	Schitu Golești	Valea Mare	Total
Nu am încredere în bănci	46,7	31,1	20,0	2,2	100
Nu am avut nevoie	19,4	17,7	50,0	12,9	100
Am încercat dar am fost refuzat	42,1	10,5	36,8	10,5	100
Am încercat dar ni s-au impus condiții	34,3	11,4	34,3	20,0	100
Dobândă mare	15,6	34,4	3,1	46,9	100
Formalități greoaie	0,0	0,0	100,0	0,0	100
Total	29,6	21,4	32,1	16,8	100

Sursa: Calculații proprii pe baza chestionarului aplicat în 4 comune muscelene, 2004.

Pe comune, Albești deține locul I (rang 1,6), ca neîncredere în bănci, refuz și punerea de condiții, Schitu Golești, poziția II (cu un rang mediu de 2,4), Lerești, poziția III (rang mediu de 2,8) și Valea Mare cu un rang mediu de 3,2. Privitor la expectațiile de viitor asupra dorinței de a se împrumuta la bancă în anul 2004, în rândul subiecților chestionați rezultă că pe ansamblul eșantionului doar 10,4% dintre respondenții valizi doresc contractarea unui credit bancar.

Analiza comportamentului investițional presupune ca un complement descriptiv și comensurarea intenției de inițiere de proiecte pentru viitor. Sub acest aspect, chestionarul a pus întrebarea referitoare la proiectele ce se intenționează a se iniția în următorii doi ani în trei domenii: producție vegetală, zootehnie și activități neagricole. Au răspuns valid la această întrebare 23,8% dintre cei chestionați (activitățile neagricole), 18,5% (producția vegetală) și 15,7% (zootehnie). La vegetal 90,4% dintre proiectele viitoare s-ar intenționa a fi realizate

pe bază de fonduri proprii, iar în zootehnie 79,5%, în timp ce la activitățile neagricole, fondurile proprii ar fi la baza a 77,6% dintre proiecte.

Ceea ce apare ca interesant este pe de o parte, faptul că în viitor intențiile de dezvoltare de proiecte pentru activități neagricole sunt mai multe comparativ cu sectorul vegetal și animalier, iar pe de altă parte, că în cadrul surselor de fonduri pe care le-ar destina pentru aceste proiecte, creditul bancar deține ponderea cea mai mare pentru activitățile neagricole (10,4%) urmată de zootehnie (6,8%) și producția vegetală (3,8%). Afirmarea activităților neagricole – chiar și cu titlu de intenție a proiectelor de viitor – drept o potențială nișă pentru dezvoltarea viitoare de activități în comunele muscelene pare să fie de bun augur din perspectiva identificării de direcții de dezvoltare durabilă a zonei.

Concluzii

Argumentele teoretice și reperele metodologice referitoare la dezvoltarea durabilă, în general, și particularitățile sale de manifestare la nivel local, în spațiul rural al județului Argeș și cu privire specială a unui areal format din patru comune muscelene (studiate după o baterie de indicatori specifici de caracterizare), s-au constituit în cadrul metodic al abordărilor analitice ale oportunităților și restricțiilor identificate din perspectiva conturării unor evaluări alternative privitoare la dezvoltarea locală durabilă.

Din multitudinea de abordări analitice întreprinse, se pot identifica o serie de puncte forte, puncte slabe, oportunități și riscuri, privitoare la dezvoltarea locală durabilă în zona Muscel, respectiv:

Puncte forte:

- Resurse funciare relativ abundente, pretabile îndeosebi pentru plantații pomicele și pentru furaje necesare creșterii animalelor (bovine, ovine);
- Forță de muncă relativ excedentară numeric, nu foarte îmbătrânită, îndeosebi din cauza alimentării cu eșaloane din disponibilizările industriale;
- Biodiversitate;
- Grad relativ redus de poluare.

Puncte slabe:

- Structură agrară deficitară (exploatații agricole foarte mici, cu fărâmițare excesivă a terenurilor agricole, simplitatea structurii de producție agricolă – pomi-cultură și zootehnie);
- Funcționarea limitată a arendeii contractuale;
- Lipsa capitalului pentru investiții atât din surse proprii, cât și de pe piața de capital, urmare a gradului de neîncredere reciprocă între sistemul bancar și potențialii solicitanți;

- Mediu concurențial subdezvoltat, distorsionat în defavoarea agricultorilor (ofertă neorganizată, poziții de monopol, inclusiv privat în sfera cererii, segmente lipsă din filiera agroalimentară, infrastructură inadecvată);
- Piața serviciilor incompletă și nefuncțională;
- Nefuncționarea pieței creditului agricol;
- Inexistența unor mecanisme adecvate de finanțare în spațiul rural;
- Cvasiinexistența fenomenului asocierii, pe segmente ale filierelor agroalimentare și formării de grupuri de producători;
- Dificultăți de natură birocratică, îmbinate cu relativul dezinteres al factorilor locali decidenți, în accesarea de fonduri comunitare, pentru implementarea de proiecte de infrastructură rurală, diversificarea activităților pentru venituri alternative;
- Manifestarea pregnantă a fenomenului subocupării;
- Oportunități tehnologice scăzute (nivel redus de mecanizare și chimizare);
- Lipsa activităților cu caracter neagricol.

Oportunități:

- Stabilitatea mediului macroeconomic, în sensul că de cinci ani economia României înregistrează creștere economică în condiții de inflație descrescândă, conferind relativă siguranță agenților economici în elaborarea de planuri de afaceri fezabile;
- Potențial de valorificare a produselor tradiționale (fructe de pădure, lemn, materiale de construcții, meșteșuguri artisanale);
- Forță de muncă relativ bine calificată dar ieftină;
- Potențial de diversificare ocupațională (dezvoltare de activități neagricole);
- Potențial agroturistic pronunțat;

- Favorabilitate din perspectiva resurselor și a tradițiilor pentru dezvoltarea zootehniei;
- Atragerea de fonduri comunitare, atât pentru modernizarea infrastructurii cât și pentru dezvoltarea de activități în sectorul neagrícola.

Riscuri:

- Instabilitatea regimului precipitațiilor, urmare a marilor schimbări climatice;
- Accentuarea stării precare a infrastructurii;
- Dificultăți de identificare a segmentelor de ofertă locală pentru oferta națională adecvate nișelor de cerere comunitare, pe de o parte, și de adaptare la standardele de calitate europene, pe de altă parte.

Pornind de la această prezentare sintetic calitativă, este de apreciat că dezvoltarea locală durabilă se poate iniția fie prin stimularea factorilor locali (activarea oportunităților locale), fie prin devenirea mai prietenoasă a mediului economico-social. Astfel, dezvoltarea locală devine rodul valorificării resurselor locale, precum și a incidentelor dezvoltării generale a economiei.

Deteriorarea laturilor dimensiunilor economico-sociale, atât cantitativ cât și calitativ, se datorează, în principal, reculului economic general din zonă, mai ales la „pivoții” locali (ARO, Combinatul de Fire și Fibre Sintetice, Exploatarea Minieră, Combinatul de Ciment).

Aceste deteriorări s-au translat în dezvoltarea de activități comerciale cu caracter preponderent speculativ, cu efect direct, printre altele, și asupra inhibării agricultorilor în procurarea de inputuri, moder-

nizarea producției și, implicit, ameliorarea surselor de venit.

Se poate aprecia că pe baza producției existente pot fi dezvoltate activități post-recoltă (de exemplu agroturismul), numai deschiderea acestor nișe în zonă putând reprezenta un câștig. În fapt, în nicio comună investigată, nu este prezent agroturismul, practicat sub egida unor instituții autorizate.

Pe de altă parte, cele patru comune cumulează cel puțin 1.500 ha plantații pomicole, al căror potențial productiv a fost dramatic diminuat, în principal datorită instabilității recoltelor (reculul tehnologic) și a nesigurăței veniturilor, urmare a nefuncționării corespunzătoare a piețelor. Aceasta a făcut ca o resursă foarte importantă – fructele – să rămână în afara unor utilizări valoroase, prin industria alimentară a conservelor, sucurilor naturale, produselor de pădure. Astfel, între speranța deșartă a revitalizării industriei constructoare de mașini și a întregii „trene” aferente, și nevoia de efort investițional direct pentru dezvoltarea de industrii valorificatoare de resurse locale (fructe, lemn, materiale de construcții etc.), cea de a doua variantă pare mai fezabilă, putând fi îmbrăcată sub tutela dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii sau a diferitelor programe de asistare financiară comunitară.

Nu putem încheia fără a aprecia că demersul de față poate fi extins la oricare altă comunitate rurală, fiind de așteptat ca într-un orizont de timp rezonabil să poată fi reluat, ceea ce ar constitui o confirmare sau infirmare a implementării unor măsuri de politică economică și fiscală care să vină în sprijinul dezvoltării durabile a arealului studiat.

Notă

¹ Opinăm că în cadrul acestei categorii este vorba mai mult de utilizarea schimbului de brațe de muncă practicat pentru diferite

lucrări agricole sezoniere de gospodăriile țărănești muscelene, și mai puțin de angajare de muncitori în sensul propriu-zis.

Bibliografie

- Alderman, H. și Srivastava, J. (1993) *Agricultural and Environmental Challenges*. Proceedings of the Thirteenth Agricultural Sector Symposium, World Bank.
- Baum, S., Frohberg, K., Hartmann, M., Matthews, A. și Weingarten, P. (2004) *The future of rural areas in the CEE new Member States*. Germany: IAMO – Halle.
- Ciotei, C., Toderoiu, F. și Ștefănescu, C. (2002) Finanțele IMM – studiu de caz în zona Muscel. *Probleme economice*, 12, București: CIDE.
- Ciotei, C., Ștefănescu, C. și Ciobanu, C. (2004) Climatul de afaceri în zona Muscel. *Probleme economice*, 97, București: CIDE.
- Popescu, M., Belli, N., Dumitru, D. și Toderoiu, F. (1995) *Evoluția prospectivă a agriculturii. Formarea agriculturii durabile și competitive prin forțele pieței*. București: IEA.

Primit la redacție: februarie, 2012